

KÖZEL VAN ISTEN ORSZÁGA

A címben szereplő „Isten országa” (*baszileia tou theou*) kifejezés annyira megkopott az évezredek folyamán, hogy csaknem teljesen elveszítette eredeti ízét, zamatát. Tulajdonképpen nem is szerencsés szó az „ország”, mert Jézus nem „egységes államszervezetbe tartozó földrajzi területre” (Magyar Értelmező Kéziszótár) gondolt. A „királyság” sem mond többet. Egyrészt azért, mert nem olyan államformáról beszél, amelyben a király az államfő, másrészt azért, mert a királyoknak ma már nincs hatalmuk. A „*baszileia*” legtalálható fordítása erő, hatalom, uralom. Isten királyi uralmának eljövetele azt jelenti, hogy a hosszú várakozás után Isten beváltja valamennyi ígérését. Elérkezett az idő, megvalósul a remény, teljesülnek a vágyak. Ezen lelkesült föl a tömeg Jézus nyilvános működésének rövid ideje alatt. Valami nagyszerű volt a levegőben: elképesztő hír, lenyűgöző esemény, elsópró erejű győzelem. Küszöbön állt a megváltás.

Jézus üzenetét öt pontban foglalja össze A. Greeley: 1. Életünket át kell alakítanunk, mivel közel van Isten országa. 2. Megvirradt az üdvösség napja. 3. Isten uralma mindenekelőtt irgalmában és emberszeretetében mutatkozik meg. 4. Barmekkora ellenállásba is ütközik, Isten országa mindenképpen győz. 5. Az üdvösség és a győzelem híre óta minden okunk megvan az örömré. Az üzenet nagyon egyszerű, s meglehetősen elcsépelet. Nem homályosíthatja el azonban sem mindennapisága, sem banalitása azt, hogy egészen alapvető kérdésre válaszol: vajon jóra fordul-e a végén minden? Igen, arra mérget vehetsz — mondja Jézus. Vagy másképpen: a kérdésre, hogy tragédia-e vagy komédia az élet, föltétlenül bizalommal feleli Jézus, hogy komédia.

Az Isten országa

Térjetelek meg. „János fogságba jutása után Jézus Galileába ment, és hirdetni kezdte Isten evangéliumát. Ezt hangoztatta: »Az idő betelt: közel van Isten országa. Térjetelek meg és higgyetek az üdvösség jóhírében.«” (Mk 1,14). „Ettől fogva Jézus tanítani kezdett. »Tartsatok bűnbánatot hirdette, mert közel van a mennyek országa.«” (Mt 4,17). Ezzel a néhány szóval foglalja össze a két legrégebbi evangélium Jézus egész üzenetét — írja G. Bornkamm. Márk az első keresztény misszió, Máté az első zsidó-keresztény gyülekezet nyelvén. Ez utóbbi hallgatói érzékenysége miatt őrizkedik Isten nevének a kiejtésétől, s „mennyek”-kel helyettesíti. A szavak nem változtatnak a mondanivalón: közel van Isten uralma. A görög „*metanoia*” értelmét a bűnbánatnál hívebben adja vissza a megterés: az élet- és gondolkodásmód gyökeres átalakítása. Közel van, sőt már folyamatban van, amire mostanáig vártak. Isten belenyúl a történelembe, közvetkezésképpen le kell vetkezni az avult életformát, az idejétmúlt vallásosságot, az elnyűtt reményeket. A továbbiakban nem folytatódhat a régi élet. Hallgatói előtt nem volt kétséges, hogy Jézus mire gondol. Jól ismerték az Isten országát éneklő zsolnárokat.

*Dicsérnek, Uram, minden műveid,
és magasztalnak szenteid
Országodnak fényéről szólnak,
és beszélik hatalmadat
Ember fiainak hatalmadról hírt adnak
és dicsőségéről nagyszerű országodnak.
Örökös ország a te birodalmad,
mindörökkön örökké áll uralmad (Zs 145,10).
Az Úr trónszékét állítja egekben,
uralkodik, kormányoz mindenekben (Zs 102,19).*

S ha mégis kétségük támadna, azon nyomban eloszlik a názáreti zsinagógában. Jézus „szokása szerint bement szombaton a zsinagógába és olvasásra jelentkezett”. Izaiás könyvében éppen erre a prófétai helyre talált:

*Az Úr lelke rajtam:
Ő kent föl engem,
hogy örömhírt vigyek a szegényeknek
Ő küldött engem,
hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket,
Szabadulást hirdessek a raboknak,
És a vakoknak megvilágosodást,
Hogy szabadulást vigyek az elnyomottaknak,
Hirdessem az Úr kegyelmének esztendejét (Lk 4,18-19).*

Azután újra összecsavarta a tekercset, visszaadta a szolgának, és — amint a zsinagógában szokás — leült tanítani. Amikor minden szem rászegeződött, megszólalt: „Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok”. Még a közelmúltban is hevesen vitatkoztak Jézus messiási öntudatáról, jobban mondva arról, hogy mit gondolt magáról. Ennél sokkal fontosabb azonban, hogy mit gondolt az eseményekről. Meg volt győződve, hogy föllépésével elkezdődött a messiási korszak, közel van Isten uralma, szétküldték a meghívókat az eszkatologikus lakomára, üttö a szabadulás órája.

Az üdvösség napja. Keresztelő Szent János tanítványainak tudakolódására is Izaiást idézi: „a vakok ismét látnak, a sánták járnak, a leprások megtisztulnak, a süketek hallanak, a halottak föltámadnak, a szegényeknek pedig hirdetik az evangélium” (Lk 7,22). Nem azt akarja mondani, hogy ez már mind megtörtént, hanem azt, hogy „itt a kegyelem ideje, a szabadulás napja” (Iz 49,8). Az éjszaka elmúlt. Fordulat állt be az emberi történelemben. Izaiás álma megvalósult. „Beköszöntött az üdvösség, elmúlt az átok, visszatér a paradicsom” — összegzi *J. Jeremias*. A kérdésre, hogy miért nem börtölnék tanítványai, így válaszol Jézus: „Csak nem börtölhet a násznép, míg vele a vőlegény?” (Mk 2,19). A menyegző kelet költői nyelvén az üdvösség képe. Megvirradt az örömnapi, vigadozás illik hozzá, nem börtöl és önmegtágadás. Ez ugyanolyan ésszerűtlen viselkedés lenne, mint elnyűtt köntösre drága, új posztóból varrni foltot, vagy szakadozó tömlőbe tölteni a forrásban lévő új bort. A köntös a teremtett világ jelképe: második eljövetelekor úgy göngyölti össze Jézus a régi világot és teríti ki az újat, mint valami ruhát (Zsid 1,10-12). A bor az üdvösségre utal. Noé szőlőt ültet a vízözön után megújult földre (Gen 9,20), az izraelita kémek szőlővesszővel és fürttel térnek vissza az ígért földjéről (Num 13,24), Jézus borrá változtatja a vizet a kánai menyegzőn, és ezzel „kinyilatkoztatja dicsőségét”. Egy szó mint száz: az élet nem mehet így tovább. Eljött az aratás ideje, az új bort új tömlőbe kell tölteni. „Az ócska ruha és az új bor a régi korszak végét hirdeti, és beharangozza az újat” — jegyzi meg *J. Jeremias*.

Ragyogó költői képek szemléltetik a fordulatot. A pásztor utána megy az eltévedt bárányoknak, s maga köré gyűjti a kicsiny nyáját. Az orvos meggyógyítja a beteget, meghívó érkezik a lakodalomba. A családfő vendégeket hív asztalához. Új templomot emel az építész, diadalmenetet tart a király. A sokféle kép ugyanarról az egyetlen témáról beszél: bekövetkezett a fordulat. Jézus azért jött, hogy hírül adja.

Irgalom és szeretet. Amint *J. Jeremias* megállapítja, az örömhír közelebbi tartalma nem az, hogy Isten beleavatkozik a történelemben, hanem az, hogy elengedi a megérdemelt büntetést, Jézus híradásában az az igazán jó, hogy szabadulást hoz a szegényeknek és megváltást a bűnösöknek. Ezt hangsúlyozza a tékozló fiú (helyesebben a szerető Atya), az elveszett bárány, az elveszett dragma és a jószágos gazdaember példázata. A tékozló fiúról szóló elbeszélés csattanója nem a fiatalabbik fivér bűnössége, netán az idősebb féltékenysége, hanem atyjuk szeretete. Az elveszett bárány és az elveszett dragma példázata nyomatékosan kijelenti, hogy ilyen az Isten: ilyen nagylelkűen, majdhogynem esztelenül szereti az embert: Az a legnagyobb öröme, ha megkerül az elveszett. Csakugyan esztelen az olyan gazdaember, aki bőkezűségében teljes napszámot ad annak is, aki csak egy órát dolgozott. *L'amour de Dieu c'est folie* — idézi *A. Greeley* a francia húsvéti liturgiából.

Az emberek mindig gyanították — legalábbis remélték —, hogy Isten jó, hogy szeret minket. Jézus üzenetében nem az a meglepő, hogy megerősíti reményünket, hanem az, hogy Isten ennyire szenvedélyesen szereti az embert. Olyan hevesen, hogy még az illemszabályokon is túleszi magát értünk. A szerető atya nem várja be, hogy tékozló fia elmondja előre kigondolt bocsánatkérő szavait. Messziről megesik rajta a szíve, elébe siet, nyakába borul és megcsókolja, mielőtt egy szót is szólhatna. Atyám — kezd bele mégis a fiú —, vétkeztem az ég ellen. De atyja megparancsolja a szolgáltnak: adjátok rá a legdrágább köntöst és húzzatok gyűrűt az ujjára. A házasságtörésen ért asszonynak sem marad ideje, hogy megbánja bűnét; mielőtt megszólalhatna, útjára bocsátja Jézus: „En sem ítélek el. Menj, de többé ne vétkezzél” (Jn 8,11). Felháborító ez a stílus! Adhatna valamit Isten a tekintélyére és a méltóságára! Az ő helyében bizony kihallgatnánk a tékozló fiút, s meghagynánk neki, hogy jöjjön vissza néhány hét múlva, majd akkor közöljük vele döntésünket. A házasságtörő asszonnyal kapcsolatosan is megtennénk a szükséges óvintézkedéseket, hogy örömeiben vissza ne rohanjon kedvese karjába. Nem korunk kiváltsága a botránkozás. János evangéliumának néhány korábbi szövegéből kihagyták a házasságtörő asszony történetét. Bár nagyon régi hagyomány darabja, nyilvánvaló engedékenységet nem viseltek el az őskereszténység moralistái. Már akkor megkísérelték, hogy az emberi elképzelés mintájára szigorú és könyörtelen bírónak tüntessék föl az Urat. Félelmet kelt ugyan, de legalább nem ejt zavarba. Attól az Istentől, akit Jézus hirdet, esztelen szeretete miatt nincs nyugta az embernek.

A jó gazdaember története közszájon forgott Jézus idejében. Amint a Jeruzsálemi Talmudban olvasható, a fiatalon elhunyt *Bun bar Chijja* rabbi temetésén gyászbeszédét a gazdaember és a szőlőmunkások példázatával kezdte egyik társa. Méltatásának az volt a veleje, hogy a kiváló képességű fiatal törvénytudó rövid élete gyümölcsözőbb volt jó néhány ősz mesternél. Az, akit az utolsó órában fogadtak föl, legalább annyit teljesített, mint mások egész nap. Jézus nem az utójára felfogadottak kemény munkáját, hanem a gazda nagylelkűségét emeli ki. „Ez a látszólag jelentéktelen különbség két világot választ el: ott érdem, itt kegyelem; ott törvény, itt evangélium” — jegyzi meg *J. Jeremias*. A példabeszédek kétségtelenül apologetikus célzatúak. Arra szolgáltak, hogy megvédelmezzék Jézus igazát, bebizonyítsák örömhírét. „Az evangéliumi példázatokat nem a bűnösöknek, hanem az igazaknak mondta, azoknak, akik elutasították, mert maguké gyűjtötte a megvetetteket... Az igazakat felháborítja az evangélium... Miért nem kerülöd a söpredéket, ezektől őrizkednie illik minden jól nevelt embernek — mondogatják neki unos-untalan. Jézus ezt feleli: mert betegek és szükségük van rám, mert valóban bűnbánóak, mert hálás gyermekei Istennek, aki megbocsátotta bűneiket. És azért, mert ti szeretetlenek, önteltek és önelégültek vagytok. Mindenekelőtt azonban azért, mert Isten ilyen: jó a szegényekhez, örül, ha megkerül, ami elveszett, mert züllött gyermekét is úgy szereti, mint a legjobb apa, mert könyörületesen segít a kétségbeesetten, a szűkölködőn. Ezért!” (*J. Jeremias*). Nagy könnyelműség lenne felületesen átsiklanunk Jézus példázatait, pusztán azért, mert már olyan sokszor hallottuk őket. Aligha jutott el tudatunk mélyére meghökkentő mondanivalójuk: Isten olyan nagylelkű, hogy az övéhez hasonló szeretetet örültségnek tartaná a világ. Nem új elszámolási rendet vezetett be, nem tekintélyes összegű hitelt bocsátott rendelkezésünkre, hanem széjjeltépte a számlakönyvet és kitöltetlenül aláírt csekkfüzetet nyomott a kezünkbe — mondja *A. Greeley*.

A föltétlen bizalom. Teljesen nyugodtak lehetünk afelől, hogy Isten országa diadalmaskodik. *J. Jeremias* szerint kiváltképpen az úgynevezett kontrasztparabolák (ezeknek a kezdet élesen különbözik a befejezéstől) fejezik ki Jézus föltétlen bizonyosságát küldetésének sikerében. A mustármag, a kovász, a növekedő vetés és a türelmes magvető példázata a rendíthetetlen bizalmat tanítja. A hangsúly mindegyikben a folyamat szükségszerűségén van. Ha elvetik a mustármagot, bármilyen kicsiny is, természetes következmény, hogy nagy fává terebélyesedik. Ugyanígy, egy csipetnyi kovásztól megkel az egész tészta. Egy ember magot vet a földjébe; akár alszik, akár virraszt, s éjszaka van vagy nappal, a mag kicsirázik és szárbá szökken. Elveti a magot, és türelmesen várja az elmaradhatatlan növekedést. A magvető kiment vetni, és a jó földbe hullott szemek az időjárás viszontagságai ellenére is százszoros termést hoznak. Jézus nemcsak meg-hirdeti Isten országát, hanem kétségtelenül bekövetkező győzelméről is biztosít. Olyan biztos a siker, mint az, hogy az élesztőtől megkel a tészta, hogy fa lesz

a magból, és a kalász megéri az aratásra. A kifejelet nem függ sem az emberek ellenállásától, sem kishitűségüktől. Isten belenyúlt a történelembe, új korszak köszöntött be s halad előre a maga útján, bármit teszünk vagy mulasztunk.

Örüljünk! Megvan minden okunk az örömrre. Hasonlít az Isten országa a szántóföldön elásott kincshez. Egy ember megtalálja, aztán nagy örömeben eladja mindenét, amiye csak van, és megveszi az egész szántóföldet. Érthető, hogy a szerencsés megtaláló igyekszik mihamarább nyélbe ütni az adásvételt, és megszerezni a kincset érő földet. Ugyanígy tesz a kereskedő is, akinek kivételesen szép igazgyöngyöt kínálnak megvételre. A *Tamás* evangélium szerint nem ékkövekkel kereskedett. Annál nagyobb hát a meglepetése. Eladja „egész rakományát” és megköti az üzletet. A gyöngy felbecsülhetetlen, mérhetetlenül többet ér, mint amennyit kérnek érte. Még ha el kell adnia „mindenét, amiye csak van”, akkor is jól jár.

Ezeket a példabeszédeket általában úgy értelmezik, mintha az Isten országáért hozandó hősi áldozatra figyelmeztetnének. Valódi mondanivalójuk azonban a meglepetés és az öröm. Jézus nagyon jól ismerte hallgatói lelkivilágát. A palesztinai folklór különösen kedvelt témája az elrejtett kincs; a kumráni réztekercs fantasztikus értékű drágaságok rejtékhelyeit sorolja föl. Ezen a vérázattal, háború dúlta földön mindennapos esemény, hogy kincset fordít ki az eke. Az ország-világot bejáró kereskedők is számíthattak rá, hogy egyszer csak kivételesen szép gyöngyre találunk. Amint Julius Ceasarról hírelt, egy 6 millió szeszterciust (kb. 10 millió forintot) érő gyöngyöt ajándékozott Brutus anyjának. Kleopatra egyik gyöngye állítólag 100 millió szeszterciust ért. Aki ilyen drágaságot lel, akinek hirtelen megvalósul titkos álma, azt elfogja az öröm és eltölti a vágy, hogy üstökön ragadja szerencséjét. Az analógia világos: egészen váratlanul találkozzhatunk Istennel; a lenyűgöző élmény öröme gyökeresen megváltoztatja életünket. A kincset természetesen észre kell vennünk, és fel kell ismernünk a gyöngy értékét. De aki tudatában van mérhetetlen szerencséjének. az nem sajnál érte sem pénzt, sem fáradságot. Nem érzi áldozatnak, hogy eladja mindenét, amiye csak van. Éppen ellenkezőleg, biztosra veszi, hogy kivételes haszonnal járó üzletet bonyolít le. Ragyog az arca, valahányszor eszébe jut az elszámolás, bőven megtérül az összes költsége.

Az örömhír

Néhány szóval így foglalhatjuk össze Jézus üzenetét: Megszűnt a világ eddigi rendje. Isten új korszakot nyitott. Ahhoz, hogy részesüljünk nagylelkű cselekedetéből, változtatnunk kell életmódunkon. A végelszámolás azonban olyan nagyvonalú, hogy a teljes szakítás a múlttal nem jelent áldozatot. A megtérés nem szomorúsággal, hanem örömmel és hálával tölti el szívünket. Ez az örvendetes hír a leglényegesebből tudósít. Rosszindulatú-e a valóság? Jézus azt mondja, hogy jóindulatú, hogy esztelenségig nagylelkű az emberrel. Értelmetlen-e az élet? Jézus szerint az élet célja és rendeltetése abból világlik ki, hogy Isten közvetlenül belebocsátkozott a történelembe. Mi a valódi valóság természete? Nagylelkű, megbocsátó, megváltó szeretet — feleli Jézus. Diadalmaskodik-e a halál az életen? Nem, Jézus meg van győződve arról, hogy Atyja országán a halál sem vesz erőt. Nincs semmi baj: a rossz nem tart örökké, nem éri az embert pótolhatatlan veszteség, a vereség csak átmeneti, a bukás nem végleges, a kiábrándulás nem perdöntő, a végén minden rendbe jön. Nem leplezi a szenvedés realitását, a csüggedés bénító erejét, a csalódásokat, reményeink meghiúsulását, a kudarcot és a halált; egyetlen szóval sem vitatja, hogy ez keseríti az embert. De állítja, hogy Atyja országa urrá lesz minden borzalmon, szörnyűségen és iszonyaton. Hozzáfűzi még, hogy Isten határtalan nagylelkűségének a legmeggröztöttebb gonosz sem tud ellenállni. Jézus örömhírét annak kell vennünk, ami: válaszlnak a leglényegesebb kérdésre. Az kényszerül elutasítani, aki azt hiszi, hogy a rossz győzedelmeskedik a jón, hogy az élet abszurdítás, egy félkegyelmű meseje, hogy a valódi valóság rosszindulatú, hogy hiú ábránd, hogy a végén rendbe jön minden. Emiatt kell elutasítani, és nem a pápai csalatkozhatatlanság, vagy a Mária-dogmák, vagy egyes egyházi vezetők korlátoltságai vagy amiatt, hogy van-e az egyháznak mondanivalója a társadalmi kérdésekről.

Ennek ellenére mindent elkövettek kortársai, hogy másra tereljék a szót. Jézus meggyőződéssel hirdette, hogy a végén rendbe jön minden, hogy megvirradt a kegyelem napja, hogy új korszak indult a történelemben. Egvetlen megfelelő vá-

lasz erre az öröm. Am hallgatói nem azt mondták neki: „igen, hiszünk neked” vagy: „nem, elment az eszed”. Hanem azt tudakolták tőle: „mi a véleményed a rómaiakról?” vagy: „mikor teszel végre apokaliptikus csodákat?” vagy: „miért nem tartják meg követőid a törvényt?” vagy: „melyik törvényt magyarázó iskolájához tartozol?”. Jézus azt feleli, hogy nem a rómaiakról van szó, sem a törvényről vagy a világvégéről. Isten határtalan emberszeretetéről tanúskodik, s emellett eltörpül a törvény, a politika és a teológia. Nyakas hallgatói azonban nem voltak hajlandók belátni, hogy a törvény értelmezésénél vagy Palesztina hovatarozásánál fontosabb kérdés is van. A törvény és Róma, ezek nekik a lényeges problémák, s arra kíváncsiak, hogy ezzel kapcsolatban mit tud mondani. Jézus megismélli: nem azért jött, hogy vitakozzék a törvényről, nem azért, hogy szembeszálljon a római birodalommal. Azért jött, hogy megörvendeztesse az embereket a jó hírrel, hogy a valódi valóság szeretet. Józan, megfontolt, realista hallgatói csak a fejüket csóválták. Miért nem foglalkozik időszerűbb kérdésekkel? Nemcsak kortársai engedték el fülük mellett a lényegét. Amióta meghirdette, hogy ütött a szabadulás órája, megvirradt az üdvösség napja, beköszöntött az új korszak, azóta lenyűgöző teológiai rendszereket alkottunk, világméretű egyházat szerveztünk, könyvtárakat töltöttünk meg ragyogó tudományos munkákkal, eget rengető vitákat folytattunk, keresztes hadjáratok és inkvizíció, megújulás és reform kötötte le figyelmünket, de nagyon kevesen járnak-kelnek közöttünk akkora örömmel, mint az az ember, aki kincset talált, vagy mint a tékozló fiú, akit apja elhalmozott ajándékaival, holott minden oka megvolt arra, hogy kiutasítsa a házából.

Elképzelhetjük Jézus megdöbbenését. A lehető legjobb hírt hozta, amit csak kaphat az ember, és bárhogyan fejtette ki, senki sem hallgatott rá. Annyira el voltak foglalva; apró-cseprő aggodalmaik, kicsinyes nagyravágásuk, csip-csup dolgaik annyira lekötötték őket, hogy fel sem fogták szavainak értelmét. Amint azonban az evangéliumokból kitűnik, rövid időn belül észrevette, hogy személyiségük mélyebb rétegeiben nagyon is jól értik, és éppen ezért tesznek úgy, mint-ha nem értenék. Teljes mértékben tudatában voltak az örömhír jelentőségének, meg annak, hogy gyökeresen meg kell változniuk, ha komolyan veszik. Ha ugyanis minden rendbe jön a végén, akkor feleslegesen emésztik magukat gyötörő gondjaikkal és aggodalmaskodásukkal. Természetesen fontos feladatok várnak ránk. Nem hanyagolhatók el a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális kérdések. Jézus új megvilágításba helyezi ezeket a rendkívül vonzó és halálosan fontos emberi tevékenységeket: olyan játéknak tekinti, amelynek résztvevői biztosan tudják, hogy nyerne. Nem hallgattak rá, de nem azért, mert nyomasztó volt, amit mondott, nem azért, mert rémületet keltett, nem azért, mert az ítélet szörnyű látomását festi meg, hanem azért nem, mert túlon túl jó volt, túlzottan szép ahhoz, hogy igaz legyen. A rómaiakról érdeklődtek, meg a törvényről és a világvégéről, mert nem akartak elgondolkodni azon, hogy milyen lenne az élet, ha igaza van Jézusnak. Végül is nem irigységből, nem is félelemből vagy nagyravágásból ítélték el. Ha van visszataszítóbb az Isten haragját hirdető prófétánál, akkor csak az örömet hirdető lehet az — és az ilyentől szabadulni kell.

Csak egy a szükséges

Cinizmus, pesszimizmus, kishitűség buktatta meg Jézust, s buktatja meg ma is. Még azok közül is, akik követőnek nevezik magukat, édeskevesen élnek úgy, mint az az ember, aki kincset talált a földben, vagy értékes gyöngyöt a piacon, vagy mai hasonlattal élve: kivételesen szép darabra bukkant a Bizományi Áruházban. Kevesen élnek úgy, mint akik megittasultak a szőlő új termésétől az Isten országában. A keresztények túlnyomó többségére nézve ennek éppen az ellenkezője az igaz: ugyanolyan lehangoltak és halálosan komolyak, mint nem keresztény szomszédjaik. Kevesen járnak-kelnek olyan ragyogó arccal, mint a tékozló fiú. E. Noelle-Neumann vizsgálatai szerint a típusos keresztény nem az égre, hanem a földre szegezi tekintetét. Lesütött szeme gondterhelt szívéből árulkodik, holott annak, aki haladni akar a keresztény életben, nélkülözhetetlen az öröm — állapítja meg *Aquinói Szent Tamás*. Bár *Claudel* szerint a keresztények egyetlen feladata az öröm, kevesek életén látszik meg, hogy örülnek a jóság kétségtelenül bekövetkező diadalának. A legtöbb keresztény legalább olyan morgorva, mint nem keresztény embertársa.

Mi a keresztény élet jellegzetessége? Egyre többen nyomozzák, egyre aggodalmasabban keresik a kereszténység „megkülönböztető jegyét”. Ha — a II. vatikáni zsinat tanítása szerint — mindazok elnyerhetik az örök üdvösséget, akik önhibájukon kívül nem ismerik Krisztust, de a mindenkinek felkínált kegyelem hatására törekednek, hogy teljesítsék Isten akaratát, akkor sokakban felmerülhet a kérdés: mire való az egyház, mire való a kereszténység? *K. Rahner* visszakérdéz: vajon nem áruhás keresztények-e az igazi humanisták? Akit ez nem elégit ki, az fontolóra veheti, hogy Jézus nem a megkülönböztetésre helyezte a hangsúlyt. Nem akarta újradefiniálni a jóságot, az igazságot, a szépséget. Nem volt gnosztikus, nem az igazság „mélyebb” megismerését tanította. Amint *G. K. Chesterton* megjegyezte, „a kereszténység válasz egy rejtélyre, nem pedig az igazság megállapítása hosszú eszmecsere után”. Jézus egyetlen titkot jelentett ki, azt, ami igazolta az emberek ősi, helyes ösztönét, hűségét az élethez. Mindig remélték az emberek, hogy a valóság jóindulatú és megbízható. Egy lépéssel ment csak tovább. Azt mondta: a valóság szeretet. Isten országa a szeretet uralma, s nem kell érte mást tennünk, mint szívünkbe fogadnunk. Ha a keresztény különbözik a többi embertől, akkor nem azért, mert elfogad bizonyos hittételeket, mert különleges erkölcsi elveket követ, mert meghatározott szertartásokon vesz részt, és mert jellemző módon foglal állást a társadalmi kérdésekben. A keresztény olyan humanista, aki szilárd lábon áll. Tudja, hogy szeretet az Isten, hogy a valódi valóság esztelenül nagylelkű, hogy minden rendbe jön a végén. Természetesen meg is fogalmazza hitét, helyesli erkölcsi normáit és látogatja a szertartásokat. De amiben csakugyan más, mint a többiek, az nem több és nem kevesebb, mint a belőle sugárzó öröm és lelkesedés, hogy örömet átplántálja környezetébe. A jó és derék emberek, az igazi humanisták közül is kevesen adnak igazat *Teilhard de Chardin*nak, hogy „valami készül a világban”, kevesen hajlandók örülni úgy, mint az az ember, aki elrejtett kincset, vagy drága gyöngyöt talált. A tragikusan nevenséges az, hogy a keresztény név viselői sem hajlandók gyakrabban erre. Az evangélium követője nem abban különbözik a többiektől, amit tesz, hanem abban, ahogyan teszi. Bár a II. század derekán kelt, a Diognétoszhoz írt levél szerzőjének megállapításai a XX. században is elfogadhatók: „A keresztényeket nem különbözteti meg a többi embertől sem táj, sem nyelv, sem a külső életmód. Nem laknak ugyanis saját városaikban, nem beszélnek külön, szokatlan nyelvet, nem is élnek másoktól jellegzetesen különböző módon.. Házasságot kötnek, mint mások; gyermekeket nemzenek, de magzatelhajtást nem végeznek. Közös az asztaluk, de nem az ágyuk.. A fennálló törvénynek engedelmességek, de életmódjuk felülmúlja a törvényeket” (*Enchiridion Patristicum*, 97). Olyan életmódot folytatnak, mint az az ember, aki megtalálta a szántóföldön elásott kincset. Szembeszökő tulajdonságuk az örömük és a szeretetük.

A föltétlen bizalom

Isten országa nem azonos az egyházzal, sem a „mennyszággal”. Jézus nemcsak azt tanította, hogy Isten a másvilágon megtudalmazza a jókat és megbünteti a gonoszokat. Ennél sokkal lényegesebbet és alapvetőbbet hirdetett. Üzenetében nyoma sincs a könnyelmű vigasztalásnak. Nem takargatja a szenvedés és a halál aggasztó valóságát, hanem azt mondja, hogy szeretet az Isten, és végül is a szeretet győzedelmeskedik. Nem vállalkozott a megengedhetetlen védelmezésére, nem mondja, hogy nyugodjunk bele az igazságtalanságba, hogy palástoljuk félelmünket a haláltól és a szenvedéstől, hogy aszketikusan rejtjük el fájdalmainkat. Valami sokkal elemibbről és fontosabbról szól: azt állítja, hogy a szenvedés, az igazságtalanság, a nyomorúság, a halál ellenére is van értelme az életnek. A végén rendbe jön minden, mert az Atya szeretet.

Jézus nem foglalkozott a kortársait izgató problémákkal. Akik a társadalmi és a kulturális kérdések megoldását várták, azoknak csalódnunk kellett Benne. De mélyebb értelemben rendkívüli jelentősége van üzenetének. Bármekkora lépétekkel haladt előre az emberiség Krisztus halála (29—30) óta, a bizalmatlanság, a gyanakvás, a gyűlölet, a nyomorúság és a rettegés nem szűnt meg a földön. Nem akarózik megértenünk, hogy alapvető világfelfogásunk nagyon nagy hatással van az emberi és a társadalmi problémák megoldására. Jézus nem kicsinyelte le a történelmi igazságtalanságokat, nem mentette fel követőit a világ humanizálásának a kötelezettsége alól. Csak annyit mondott, hogy keressék

előbb az Isten országát, s a többi hozzáadatik nekik. Mondandóját nemegyszer forgatták ki, mintha fatalizmust hirdetett volna, belenyugvást a kikerülhetetlenbe. De mi történt volna, ha igaznak fogadják el? Mi lenne, ha mi hinnénk Neki? Ha megszűnnék a cinizmus és a bizalmatlanság, ha szertefoszlanék a gyanakvás, a félelem és a gyűlölet mérgező légköre, ha az emberek hinnének a szeretet realitásában? Sajnos nem tudjuk mi történék, mert még sohasem próbáltuk ki. A kölcsönös bizalom és szeretet bizonyára nem akadályozná a szociális kérdések megoldását, annál kevésbé, mert eddigi tapasztalataink alapján a részvétlenség, a közöny, a cinizmus a szociális mozgalmak legnagyobb kérekkötője. Jézus üzenete éppen azért jelentős, mert eloszlatja „metafizikai szomorúságunkat”, mert megerősíti jó véleményünket a valóság legmélyéről; és enélkül soha nem tudnánk megváltoztatni a világot. A világ nagyjában-egészében ma is ugyanolyan, mint Jézus idejében — mivelhogy nagyon kevesen vették komolyan Őt.

Különböben másként alakult volna életünk? Csakugyan számít, hogy miként vélekedünk a világegyetem sorsáról és rendeltetéséről? Ha megállapodunk közös gondjainkban és feladatainkban, akkor mi szükség még a végső kérdések feszegetésére? Jézus világosan leszögezi az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédben, hogy együtt kell működnünk valamennyi embertársunkkal, aki segítségünket kéri. A válaszra váró kérdés nem is az, hogy kivel működünk együtt — ezt eldöntötte már a történelem. Arra vagyunk kíváncsiak, hogyan mozdítja elő a *mi* világnézetünk közös dolgainkat. A föltétlen bizalom a szeretet érvényesülésére hagyatkozik, arra, hogy a végén minden rendbe jön. Ez a meggyőződés nem veszi le vállunkról a mindennapi élet terhét és gondját. Meghiúsulhatnak reményeink, dugába dőlhetnek legszebb terveink. A föltétlen bizalom nem fájdalomcsillapító, nem enyhíti a szenvedést, de nem is kárhoztatja tétlenségre az embert. Éppen fordítva: a *főlszínen tart és lendületet ad*. A kudarc, a csalódás, a sikertelenség nem küszöbölhető ki az emberi egzisztenciából. Aki nem hisz az életben, mert nem tud *valamilyen* értelmet találni a világegyetemben, az cinikus vagy autokrata egyéniséggé válik. Vagy teljesen kiábrándul a jóból, vagy erőszakosan kényszeríti az embereket, hogy jók és igazak legyenek — akár tetszik nekik, akár nem. A kiábrándult ember az első adandó alkalommal lerázza magáról a sok bonyodalommal járó, csak nyűgnek érzett személyi kapcsolatokat. Hacsak nem hisz abban, hogy valahogyan rendbe jön minden, hogy a szeretet mellett eltörpül az érte hozott áldozat, értelmetlennek látszik a szeretetért folytatott küzdelem. Éveink múltával mindjobban kedvünket szegi a csüggedés. Többnyire csalatkozunk reményeinkben, leginkább azokban, amelyek teljesülnek. Gyönyörű álmainkat meghazudtolja az ütött-kopott valóság. Az életet nem talál örömet az életben. Az elfásulás a legveszedelmesebb ellenfél, csak akkor tudunk ellenállni neki, ha alapvetően pozitív a világfelfogásunk.

Jézus nem ígérte, hogy megszünteti az életuntságot, hanem azt mondta, hogy nem azé az utolsó szó. Nem vásári kikiáltó, nem mossa mindenáron fehérré a világot. A sötétség semmivel sem világosabb, a keresztény derű nem a homályon átderengő fény sugarából táplálkozik, hanem a bizalomból, hogy valahol — bár még nem látjuk hol — olyan világosság vár ránk, ami nem alszik ki soha. Aki hisz Jézusnak, az bátran vág neki az életnek, mert föltétlen bizalom él benne. Ha a jókedv és a derű nem hiányozhat az emberi létezésből — s feltehetően mi sem fontosabb ennél —, akkor Isten országának az örömhíre és föltétlen bizonyossága legalább ilyen jelentős. Aki hisz benne, az egyformán tiszteli valamennyi „polgártársát”. Nem tesz hátrányos megkülönböztetést ember és ember között sem színre, sem nemre, sem világnézetre való tekintettel. Senkit sem kezel tárgyként, és nem ismer olyan magasztos célt, ami megenyegné számára a gyűlöletet. A sztereotipizálás, a bigottság, az előítélet csak egy cinikus világba fér bele, de nem abba, amelynek legmélyebb értelme a szeretet. Nem engedhetünk abból, hogy Jézus üzenetének csak akkor van jelentősége, ha akadnak emberek, akik bátran mennek előre a sötétben, és nem keresnek folyton bűnbakot. Eddig még nem igazolja semmiféle gyakorlat, hogy a derű és a nagylelkűség át tudja alakítani a világot, de a cinizmusnak és a vádaskodásnak nem volt több eredménye.

Isten országában nem hisz igazában mindenki, aki kereszténynek *nevezi* magát. Az örömhír belső elfogadásánál sokkal kényelmesebb a konformizmus: a külsőségekre szorítkozó alkalmazkodás az öröm és a bizalom ébrentartása he-

lyett. A konformista eleget tesz a törvénynek, és betartja a külső előírásokat. Bármilyen borús is a lelke, bármilyen kelletlenül ünnepli is az Urat, bármilyen fenntartásokkal él is Jézus szavával szemben, a szabályok gondos figyelembe tartása azt a látszatot kelti, s arról győzi meg őt magát is, hogy jó keresztény. A külső alkalmazkodás évszázadokon át pótolhatta a belső elkötelezettséget. A II. vatikáni zsinat után alaposan megváltozott a helyzet. Jó néhány pap vált bizonytalanná hivatásában. Azt kérdik, van-e jövője az egyháznak? Többnyire a zsinatot okolják tétova magatartásukért, holott ennek egyetlen magyarázata az, hogy azelőtt sem bíztak igazán az egyházban, sohasem kötelezték el magukat fenntartás nélkül az evangéliumnak. Nincs bennük öröm, bizalom és hála? Nem is volt soha, s a társadalmi támogatás hiányában nem palástolható többé tessék-lássék kereszténységük. A világiakat mélységesen fölkavarták az egyházban végbemenő drámai változások, vagy éppen a változások lassúnak vélt üteme. Ha azonban elkötelezettségük, föltétlen bizalmuk és keresztény derűjük az egyházi szervezet struktúráitól függ, akkor a hitet összetévesztették a külsőséges alkalmazkodással. A zsinat azokat zökkentette ki nyugalmukból, akik sohasem voltak biztosak a dolgukban, s a konformizmus struktúráinak felbomlása azt hozta felszínre, amit eddigelé maguk elől is rejtegettek. Nem tudják, hisznek-e még, holott talán nem is volt soha igazi hitük. Ez ügyben bizony alapos önvizsgálatot kell végeznie kivétel nélkül mindenkinek, aki a keresztény nevet viseli.

A keresztény derű készség arra, hogy ajándékként fogadjuk el, hogy cinizmus és infantilizmus nélkül szeressük meghasonlott és szétzilált világunkat. A szeretet tettek nélkül önámítás. Nem ünnepelhetjük az örömöt úgy, hogy hátat fordítunk a világ folytonos szenvedéstörténetének. De hogyan sugárik át az öröm a szenvedésen, hogyan verifikálja Jézus Isten országának az örömhírét? „Az öröm, mely a pogány apró nyilvánossága volt, gigászi titka a kereszténynek — írja G. K. Chesterton. — Azon félelmetes valaki, ki betölti az evangéliumokat, mind ezen, mind más szempontból, toronymagasságra emelkedik minden gondolkozó fölé, ki magát nagyknak vélte. Heve természetes, csaknem ötletszerű volt. A régi sztoikusok büszkék voltak arra, hogy elrejtik könnyeiket. Ő sohasem rejtegette el. Ő naponkint megmutatta arcán a könnyeket, midőn a távolból szülővárosa felé tekintett. Valamit mégis rejtegetett. Komoly Übermenschek és császári diplomaták szoktak arra büszkék lenni, hogy megfékezik haragjukat. Ő sose fékezte haragját. Lelőkte a pénzváltók asztalát a templom fölépcsőin s megkérdezte az embereket, hogy akarják lelküket a kárhozottól megmenteni. Valamit mégis rejtegetett; volt e rettenthetetlen személyiségben mégis valami, amit féltékenységnek nevezhetünk. Volt valami, amit rejtegetett minden ember előtt, midőn felment a hegyre imádkozni. Volt valami, amit állandóan hirtelen hallgatással vagy viharos elzárkózással takart. Volt valami, mit megmutatni még az Istennek is nagy feladat volt, midőn köztünk járt a földön. Úgy tartom, lelkének derűje volt az.”

Irodalom: Vezérfonálként szolgált A. M. Greeley: *The Jesus Myth*, Garden City 1973. című könyve. Ezenkívül: G. Bornkamm: *Jésus von Nazareth*, Stuttgart 1971. — J. Jeremias: *Die Gleichnisse Jesu*, München 1969. — E. Noelle-Neumann: *Herder Korrespondenz* 28/1974./41–47. o. — G. K. Chesterton: *Ígazságot*, Budapest é.n. (1920.) — M. J. Rouet de Journel: *Enchiridion Patristicum*, Freiburg 1937.

PABLO NERUDA VERSE

Chile partjain

*Mindig látom a dermedt partokat,
a mocskos habok dühödt ostromát:
tajtékozó árjuk szikláidra csap,
s a metsző kín szaggat, gyötör tovább;
fönt a kopár domb mozdulatlan áll,
s pokoli bástyaként börtönbe zár.*

BALÁSSY LÁSZLÓ fordítása